

Михайло ДАШКЕВИЧ,
*Надзвичайний і Повноважний Посол,
перший Посол України в Алжирі*

ШЛЯХ АЛЖИРУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ПРОЦВІТАННЯ

Алжирська Народна Демократична Республіка (АНДР) визнала незалежність України 27 грудня 1991 року. 20 серпня 1992 року між нашими державами було встановлено дипломатичні відносини.

16 листопада 1992 року Вірчі грамоти президенту України вручив перший Посол Алжиру Бельрамуль Камерзерман, відкривши посольство своєї країни в українській столиці. Українське ж посольство в Алжирі було відкрите тільки 7 років потому... Отже, цьогоріч наші держави відзначають ювілейну 25-ту річницю від дня їх започаткування.

Щойно у квітні 1994 року виникло питання щодо призначення мене послом, тодішній Міністр закордонних справ Анатолій Зленко запропонував нову високу посаду у міністерстві...

Він нещодавно повернувся до Києва з багатоденного азійського турне з групою українських бізнесменів. Вони відвідали Іран, Індію та В'єтнам. Мене теж було включено до складу делегації, а безпосередньо моїм управлінням було завчасно проведено вагомому попередню роботу з організації поїздки з відповідними посольствами та українськими відомствами. Поїздка була наповнена багатьма змістовними зустрічами й переговорами з лідерами згаданих країн та їх представниками на високому рівні. Було підписано низку важливих двосторонніх документів. Це був період активної розбудови Україною відносин із зарубіжними державами!

І хоча ця поїздка в Азію загалом була успішною, вона також була і надважкою, бо, мабуть, міністру вперше за свою каденцію довелося за один раз охопити так багато країн. Тож хоча Анатолій Максимович і був трохи стомлений, але разом з тим дуже задоволений як самою поїздкою, так і її позитивними результатами. Міністр був також задоволений і моєю роботою. В той час я був членом колегії і керував одним із найбільших в МЗС підрозділів — Першим територіальним управлінням, яке відповідало за розбудову відносин з країнами Азії, Близького і Середнього Сходу, Африки, СНД та Росією. Роботи було вкрай багато. Але від пропозиції міністра піти на підвищення, хоча вона й була дуже привабливою, тоді мені довелося тактовно відмовитися, бо хотілося попрацювати послом.

На запитання Анатолія Максимовича, якій країні мені б хотілося віддати перевагу, я назвав три близькосхідні держави, де ще не було українських по-

сольств, першою серед яких вказав на Алжирську Народну Демократичну Республіку. Незадовго до цього мені пощастило побувати в Алжирі і ця країна, її мужній, привітний, працьовитий і миролюбний народ, який пройшов важкий і тривалий шлях до своєї незалежності, дуже припали мені до душі.

Проте міністр запропонував мені поїхати не в Алжир, а до Японії, щоб там, у Токіо, відкрити перше українське посольство. Звичайно, хоч і не без вагань, я погодився. Японія — впливовий член Великої сімки, була і залишається для України вкрай важливою державою. А щодо Алжиру, то з огляду на різке загострення в країні внутрішньополітичної ситуації, викликаной громадянською війною, остаточного рішення тоді ще не було. Хоча маю зазначити, що роком раніше в МЗС України ми навіть почали готувати візит президента Леоніда Кравчука до Алжиру та Тунісу. Однак ближче до осені 1993 року, посол АНДР у Києві Бельрамунь Камерзерман відвідав мене і передав прохання алжирського керівництва перенести цей візит у зв'язку з помітною активізацією бойових дій ісламістських бойовиків, що не гарантувало повної безпеки перебування глави української держави. В МЗС України тоді ми боялися, що президент Кравчук не захоче їхати тільки до Тунісу, адже це був перший візит до Африки. Коли Зленко відвідав Леоніда Макаровича і доповів про ситуацію, яка склалася з Алжиром, тож він дав згоду на Туніс, пожартувавши: «Знайшли африканську наддержаву...» А якби тоді візит відбувся і до Алжиру, то в алжирській столиці, мабуть, було б відкрито українське посольство і мені, ймовірно, довелося б його очолити. А так, у зв'язку з призначенням послом до Японії, довелося чекати мого наступного відрядження до Алжиру ще цілих п'ять років...

Прибуття до алжирської столиці

Зрештою після завершення моєї дипломатичної місії в Японії, 1 листопада 1999 року, тобто в день, коли АНДР відзначала національне свято — річницю Революції 1954 року, що дуже символічно, я прибув до столиці країни міста Алжир — один, без сім'ї та жодного співробітника.

Алжирська столиця здалася мені дуже гарним і, я б сказав, доволі екзотичним арабським містом. Назва міста походить від арабського «аль Джазаїр», що в перекладі означає «острови», бо кілька століть тому поруч із містом у Середземному морі було чотири острови, які 1525 року стали частиною материка. Місто має давню і багату історію. Воно було засноване у 944 році одним із представників берберійської династії Зірід Санхаджа Булугіном ібн-Зірі на місці давнього фінікійського поселення Ікосім. Протягом трьох віків Алжир переходив під керівництво різних правителів і династій, допоки 1830 року його не захопила французька армія. Відтоді воно стало столицею колонії Французький Алжир.

В день закінчення війни в Європі, 8 травня 1945 року, відбулася велика демонстрація у м. Сетіф, організована алжирськими націоналістами, яка переросла у масові заворушення.

1 листопада 1954 року було створено Фронт національного визволення (ФНВ) Алжиру, метою якого проголошено визволення країни від колонізаторів «збройним» шляхом. А в ніч на 1 листопада 1954 року в Алжирі розпочалася широко-масштабна війна. Французький уряд відповів на це відправкою в країну нових військових підрозділів. Водночас новопризначений у 1955 році генерал-губернатор Алжиру Жак Сустель, розуміючи необхідність поліпшення відносин між Францією і французьким Алжиром, висловився за проведення тут низки реформ, спрямованих на підвищення добробуту алжирців.

Такої ж думки дотримувався і генерал Шарль де Голль, призначений у 1955 році прем'єр-міністром Франції. 16 вересня 1959 року де Голль як президент Франції виступив з промовою, в якій вперше визнав право алжирців на само-визначення.

Як відомо, 1960 рік став «роком Африки»: 17 країн континенту отримали незалежність і стали членами ООН, але Алжиру серед них не було. Війна в Алжирі тривала. Де Голль, будучи мудрим і далекоглядним політиком, протягом року зробив кілька заяв щодо можливості зміни статусу Алжиру. А 8 січня 1961 року було проведено референдум з питання подальшої долі алжирської проблеми: за надання Алжиру незалежності тоді висловилися 75% учасників опитування.

А в 1962 році, після багаторічної боротьби алжирського народу за незалежність (кількість загиблих за різними оцінками сягає від 350 тис. до 1,5 млн осіб), президент Франції Шарль де Голль, долаючи опір опозиції та європейських колоній в Алжирі, прийняв рішення припинити кровопролитну війну.

Офіційні переговори між французьким урядом і ФНВ завершилися 19 березня 1962 року підписанням Ев'янських угод, що поклало край майже 8-річній війні і відкрило Алжиру шлях до незалежності.

15 вересня 1963 року першим президентом незалежного Алжиру було обрано лідера національно-визвольного руху Ахмеда бен Беллу. А 19 червня 1965 року за результатами військового перевороту владу здобув полковник Хуарі Бумедьєн, який від початку свого президентства став орієнтуватися на Радянський Союз і соціалістичний шлях розвитку.

27 грудня 1978 року Х. Бумедьєн помер у Москві і 9 лютого 1979 року його наступником став Шадлі Бенджедід, який удався до лібералізації режиму (Ахмед бен Белла після 14 років домашнього арешту вийшов на волю та емігрував до Франції. — *Авт.*) та нормалізації відносин країни зі своїми сусідами, насамперед з Марокко, з яким після 12-річної перерви у 1988 році нарешті відновилися зв'язки. У лютому 1989 року було легалізовано політичні партії. Велику популярність здобули ісламські екстремісти, які у грудні 1991 року майже виграли парламентські вибори: їм залишилося тільки пройти другий тур виборів, але Шадлі Бенджедід 11 січня 1992 року розпустив уряд, а сам пішов у відставку. Тимчасовий військовий режим, що прийшов до влади 14 січня, анулював результати виборів. Ісламські фундаменталісти на цей крок відповіли терором: 22 червня вони вбили керівника тимчасового уряду — голову Вищої державної ради Мохамеда Будіафа. Після цього в країні розпочалося збройне протистояння між ісламістами і чинною владою. Громадянська війна алжирської армії і сил безпеки з бандами ісламістських фундаменталістів, які тероризували населення, тривала з 1992 до 1997 рр.

27 квітня 1999 року президентом АНДР було обрано Азіза Бутефліку. На організованому ним референдумі у вересні того ж року абсолютна більшість населення підтримала підписаний президентом країни закон про амністію ісламістських фундаменталістів, яка офіційно розпочалася з січня 2000 року і тривала шість місяців.

А наприкінці 1993 року в країні якраз помітно активізувались бойові дії ісламістських бойовиків, що не гарантувало повної безпеки перебування там глави Української держави, над візитом якого тоді працювали. Саме тому алжирське керівництво звернулося з проханням перенести візит Л. Кравчука.

Очікування дня вручення Вірчих грамот

А в день прибуття до Алжиру 1 листопада 1999-го року в аеропорту мене зустрічав, разом з представниками протокольного департаменту МЗС Алжиру, радник посольства України в Тунісі Олександр Шульга, якого Київ спеціально направив до Алжиру для допомоги у перші тижні мого тут перебування. Мене розмістили в одному з найкращих готелів столиці, неподалік Міністерства оборони і Кабінету Міністрів.

З вікна мого готельного номера відкривався чудовий краєвид узбережжя Середземного моря. Окрім того, готель охороняли силами безпеки країни. На-

ступного дня я відвідав МЗС АНДР і зустрівся з директором протокольного департаменту, який у моїй присутності зв'язався з міністром закордонних справ Ахмедом Атафом і доповів йому про мій приїзд. Міністр одразу ж призначив мені зустріч наступного дня.

Вручення копії Вірчих грамот міністру закордонних справ Алжиру А. Атафу, листопад 1999 р.

Під час цієї зустрічі я вручив міністру Атафу копію Вірчих грамот і провів з ним тривалу бесіду. На моє запитання щодо термінів вручення Вірчих грамот президенту, він відповів, що протокольний департамент формує групу послів. А поки що, наголосив Атаф, вже є п'ять дипломатів, які очікують цього дня. Міністр пояснив, що з моменту свого обрання у квітні 1999 року Бутефліка лише один раз приймав Вірчі грамоти від першої групи послів, які прибули до Алжиру після президентських виборів.

Як виявилось пізніше, цього дня «Х» мені довелося очікувати майже чотири з половиною місяці, а тим, що прибули раніше — понад півроку.

За протоколом до вручення Вірчих грамот не можна наносити офіційні візити послам зарубіжних країн, та все ж, наприклад, посол Греції в Алжирі Васіл Сімантіракіс виявив ініціативу і запросив мене до свого посольства, помилково вважаючи, що я прибув до країни після нього. Це було його перше відрядження як Надзвичайного і Повноважного Посла. Я став першим іноземним представником, з яким він вирішив познайомитися. Минуло лише п'ять місяців з того часу, як він покинув Україну, де кілька років поспіль працював у Маріуполі Генеральним консулом Греції, оскільки в тому регіоні мешкає велика грецька спільнота.

Виступ посла України перед послами східноєвропейських країн та військовими аташе 8 травня 2001 року на військовому кладовищі — після покладання вінків до могили Невідомого солдата з нагоди чергової річниці закінчення Другої світової війни

Speech of the Ambassador of Ukraine to the ambassadors of the Eastern European countries and the military attaché on May 8, 2001 at the military cemetery — after laying wreaths to the grave of the Unknown Soldier on the occasion of the anniversary of the end of the Second World War

З того часу між нами були дружні стосунки. Наприкінці 2003 року Васіл Сімантіракіс поїхав до Перу, куди його призначили послом Греції.

В той час ми підтримували тісні зв'язки з усіма східноєвропейськими послами: Польщі, Румунії — Думитру Олару (якого ми жартома називали Долару), Угорщини Ш. Іштваном, Болгарії А. Георгієвим, колишнім мером Софії, та ін. Ми часто відвідували один одного та разом бували на різних протокольних заходах.

Від 1 листопада 1999 року — дня мого прибуття до алжирської столиці — до лютого 2000 року в посольстві окрім мене не було жодного дипломата, що ускладнювало роботу дипустанови. До того часу я ще не вручив Вірчі грамоти президенту, а дипломатичні співробітники ще не прибули. Недарма у лютому 2000 року київська газета «Факти» опублікувала моє велике інтерв'ю під заголовком: «Я один в Алжирі український дипломат», в якому йшлося про започаткування в алжирській столиці діяльності українського посольства, про перспективи двосторонніх відносин, про складну внутрішньополітичну ситуацію у країні перебування тощо. Не забув розповісти і про мій візит до Алжира із заступником міністра закордонних справ України В. Ліпатовим у квітні 1993 року, про відкладений наприкінці 1993 року візит до Алжиру президента Леоніда Кравчука, про громадянську війну, яка тривала тощо.

І тільки наприкінці лютого до Алжиру прибув перший секретар посольства консул Кваша, який перед цим проходив у консульському управлінні МЗС майже тримісячну практику, навчаючись, здебільшого, як виписувати закордонні українські паспорти. Йому тоді було під 60, але в системі МЗС до цього він ніколи не працював. Однак добре володів французькою мовою, бо протягом багатьох років працював в Алжирі перекладачем з групами радянських і російських спеціалістів. Такий досвід допоміг йому загалом добре освоїтись зі своїми новими консульськими обов'язками, хоча на перших порах у нього і виникали певні труднощі.

Через деякий час на посаду третього секретаря призначили молодого аспіранта з Одеси Владислава Безлущого, який був за освітою економістом та добре володів французькою та англійською мовами. Він швидко увійшов в курс справ і протягом майже чотирьох років на високому фаховому рівні забезпечував розвиток українсько-алжирських економічних двосторонніх зв'язків і контактів, аж поки у 2003 році до посольства не прибув представник Міністерства економіки Павло Рудобаба, який очолив торговельно-економічну місію.

Невдовзі прибув до Алжиру військовий аташе полковник Віктор Музиченко, який, незважаючи на те, що це було його перше закордонне відрядження, на високому професійному рівні виконував свої обов'язки протягом усього періоду. Прибув і перший секретар посольства Л. Третяк та інші співробітники.

Напочатку були проблеми із транспортним забезпеченням. Довелося довго чекати із Франції замовлені автомобілі. Так, автомобіль «Мерседес» для посла надійшов лише у квітні 2000 року, у зв'язку з чим довелося певний час орендувати мікролітражку в господаря будинку, який надав нам приміщення під канцелярію посольства.

Слід наголосити, що більшість акредитованих у Алжирі іноземних послів користувалися броньованими автомобілями з огляду на громадянську війну, терористичні акти. У зв'язку з економічними проблемами у нашій державі, мені було незручно порушувати перед керівництвом МЗС питання щодо забезпечення броньованим автомобілем, знаючи наперед, яка відповідь могла б надійти у разі відповідного звернення. На жаль мене не забезпечили й особистою зброєю, на відміну від моїх зарубіжних колег.

Щодо початкового періоду українсько-алжирської співпраці, то хотілося б нагадати, що під час візиту до Алжиру у квітні 1993 року делегації МЗС України на чолі із заступником міністра закордонних справ Валентином Ліпатовим, було підписано Протокол про політичні консультації між МЗС двох країн та проведено їх перший раунд. Було також погоджено текст проекту міжурядової Угоди про залучення та взаємний захист інвестицій.

А з 27 червня до 1 липня 1993 року, коли я ще працював начальником управління двосторонніх відносин МЗС, відбувся перший візит економічної делегації Алжиру в Україну, яку очолював міністр-делегат з питань торгівлі при Міністерстві економіки АНДР М. Мокрауї. Результатом цього візиту стало підписання 1 липня 1993 року торговельної угоди між урядами країн, яка була чинною весь період моєї роботи в Алжирі і стала надійною основою для розвитку торговельно-економічних відносин між нашими країнами.

Важливий внесок у розвиток двосторонньої співпраці та поглиблення політичного діалогу між двома державами було зроблено особисто Міністром закордонних справ України Б. Тарасюком під час його перебування в алжирській столиці у липні 1999 року з метою участі у роботі 35-го саміту Організації африканської єдності (ОАЄ).

Отже, прибувши до АНДР, я з великим задоволенням констатував наявність договірно-правової бази двосторонніх відносин і починав роботу не з чистого аркуша, як це було в Японії.

Вручення Вірчих грамот

Пройшло близько чотирьох місяців з моменту мого приїзду до Алжиру, але жодних сигналів чи інформації з МЗС щодо можливої дати вручення Вірчих грамот президенту все ще не надійшло. В МЗС України, в територіальному управлінні зокрема, яким керував Ігор Турянський, були незадоволені з цього приводу, надсилаючи вказівки на кшталт: «робити все необхідне для якнайшвидшого вручення Вірчих грамот». Однак я не міг вплинути на цей процес, бо все залежало тільки від волі президента Бутефліки та його робочого графіка. У березні усіх дев'ятьох послів, які чекали дня вручення Вірчих грамот, попередили, що церемонія може відбутись із дня на день...

І ось, цей день настав! У неділю, 11 березня 2000 року — вихідний для співробітників нашого посольства та інших іноземних диппредставництв, коли ми всі поїхали відпочивати на море за 10 кілометрів від столиці — деś о 16 годині на узбережжя приїхав представник «Укрспецекспорту» Ігор Зубков і повідомив, що на 17-ту годину призначено церемонію вручення Вірчих грамот. Йому про це доповів черговий співробітник охорони посольства і попросив знайти мене.

Я одразу поїхав до столиці. Прибувши до резиденції, помітив там два урядових автомобілі, один з яких був під прапором України (в ті часи для вручення Вірчих грамот алжирський уряд надавав іноземним місіям свої автомобілі. — *Авт.*).

Представник протоколу попередив, що в моєму розпорядженні п'ять хвилин на збори. Я зайшов до резиденції, швидко привів себе до ладу, вдягнувся в парадний костюм, узяв Вірчі грамоти та вийшов на вулицю. Через п'ять хвилин ми вже були у Президентському палаці. Представник протоколу провів мене до зали, в якій вже перебували мої колеги, в очікуванні виклику до президента Республіки. До цього ми встигли обмінятися думками з приводу таких «пожежних» зборів у Президентському палаці у вихідний день. Посол Бельгії, який от-от мав вручати свою грамоту, встиг всім повідомити, що саме йому ми мали завдячувати за те, що сьогодні, нарешті, вручимо Вірчі грамоти! Він пояснив, що в ці дні в Алжирі перебуває делегація європейських жінок-парламентаріїв, яку очолює представниця Бельгії. Напередодні делегацію приймав Бутефліка і вона звернулася до нього з наполегливим проханням терміново організувати церемонію вручення Вірчих грамот, бо такого прецеденту, наголосила вона, щоб посли очікували дня вручення Вірчих грамот по кілька місяців, ще не було в жодній країні світу! Президент вислухав її, але нічого не сказав у відповідь.

І тільки в неділю, перед обідом, він дав вказівку МЗС викликати послів до нього надвечір для вручення Вірчих грамот. Міністерству закордонних справ Алжиру нічого більше не залишалось, як розшукати послів (неділя для алжи-

*Вручення Вірчих грамот президенту Алжиру
Presenting the Credentials to the President of Algeria*

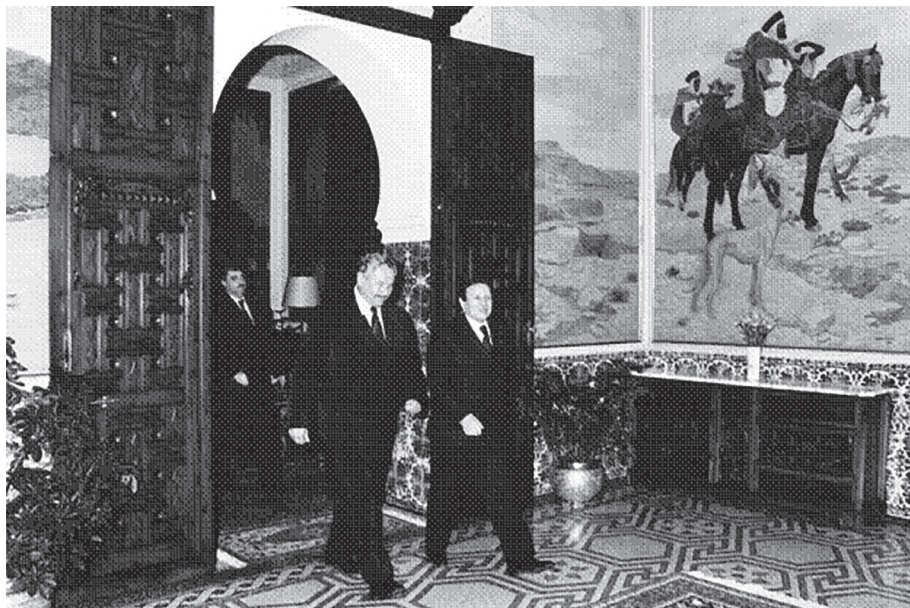
рців була робочим днем. — *Авт.*) Послів не попередили заздалегідь, тож де-хто з них виїхав зі столиці, а хтось був за кордоном... Таких послів виявилось двоє. Були й такі, Вірчі грамоти яких були закриті у сейфі, ключ від якого був у співробітника посольства, що залишив Алжир і не збирався повертатися до понеділка. Коли посол інформував про це директора департаменту протоколу, то після консультацій із секретаріатом президента було вирішено, що він теж має їхати в Президентський палац, але вручатиме президенту лише порожню папку, не розкриваючи її, про що буде попереджений А. Бутефліка.

Мої Вірчі грамоти були зі мною і через кілька хвилин мене запросили до президента А. Бутефліки. Коли я зайшов до святкової зали, шеф протоколу оголосив: «Його Високоповажність Надзвичайний і Повноважний Посол України!».

Я вручив президенту Вірчі грамоти, після чого він запросив пройти в іншу залу для бесіди. Бутефліка одразу заявив, що вважає дуже символічним і важливим те, що вже другий представник України (згадавши при цьому прізвище Таратути. — *Авт.*), за роки незалежності Алжиру вручає президенту АНДР Вірчі грамоти, що свідчить про великий інтерес України до Алжиру. Я перепросив у президента і уточнив, що я — перший Посол незалежної України в Алжирі, а Василь Таратута, який виконував обов'язки посла СРСР з 1983 до 1991 року, хоча й був вихідцем з України і працював колись першим секретарем Вінницького обкому партії, представляв в Алжирі не Україну, а Радянський Союз. Бутефліка подякував за це уточнення і попросив розповісти про мої плани щодо розбудови відносин з Алжиром, одразу заявивши про зацікавленість алжирської сторони до співпраці у військовій сфері.

Я детально поінформував главу Алжирської держави щодо порушеного ним питання, наголосивши у цьому контексті на нещодавньому відкритті в Алжирі представництва «Укрспецекспорту», яке безпосередньо предметно займається вивченням потреб алжирської армії в озброєннях і військових поставках. Потім згадав 29-ту сесію ГА ООН 1974 року, в якій мені, ще досить молодому тоді дипломату, вперше довелося взяти участь і на якій Бутефліку — на той час міністра

*Після отримання Вірчих грамот і закінчення бесіди з президентом А. Бутефлікою
After receiving the Credentials and ending the conversation with President A. Bouteflika*

закордонних справ Алжиру, було обрано головою сесії. Я згадав його дуже вміле керівництво сесією, про допуск, завдяки його зусиллям, уперше в історії ООН, до участі у Генеральній Асамблеї Організації визволення Палестини (ОВП), про історичний виступ на цій сесії Ясіра Арафата тощо, підкресливши важливу особисту роль Бутефліки у вирішенні всіх цих та інших питань порядку денного сесії, додавши, що здавна слідкував за його діяльністю в ті часи, коли він був визнаним лідером країн Неприєднання. Своєю розповіддю мені вдалося розчулити Бутефліку і він вдався у давні спомини, проговоривши зі мною майже годину, тоді як з іншими послами він спілкувався не більше 20 хвилин. Пізніше, часто зустрічаючись з президентом Бутефлікою на протокольних заходах, які він влаштовував для іноземних глав держав і урядів, він завжди приділяв мені особливу увагу, неодмінно згадуючи 29-ту сесію ГА ООН у Нью-Йорку.

Після вручення Вірчих грамот на мене чекала зустріч з представниками алжирських ЗМІ. Їх насамперед цікавило, чому президент Бутефліка приділив мені так багато часу. Я відповів, що президент республіки присвятив багато часу не стільки мені, скільки питанням розбудови співробітництва з Україною, яка є важливою європейською державою, зацікавленою у розбудові та зміцненні двосторонніх відносин з Алжиром у багатьох сферах і галузях.

Тоді мені ще довго довелося спілкуватись з представниками ЗМІ, які наступного дня на своїх шпальтах розмістили чимало інформації про Україну та мою розмову з президентом.

Військово-технічна співпраця

Алжирська сторона виявляла чималий інтерес до співпраці з Україною у військово-технічній сфері. В той час мені частенько доводилося бути у Міністерстві оборони Алжиру та зустрічатися з начальником Генерального штабу Національної народної армії Алжиру генерал-полковником Мохамедом Ламарі та з його заступником генерал-лейтенантом Сасі Абдельмалеком — випускником московського військового вишу. Я регулярно зустрічався з ними у супроводі

І. Зубкова, представника «Укрспецекспорту», і обговорював питання щодо асортименту військового постачання. В алжирському уряді президент Бутефліка не став вводити посаду міністра оборони, щоб не надавати багато влади військовим (пам'ятаючи, очевидно, про військовий переворот Х. Бумедьєна...) і по суті сам виконував також і обов'язки міністра оборони, хоч і делегував їх тимчасово начальнику Генерального штабу.

Починаючи з другої половини 2000 року, алжирська сторона почала активно порушувати питання щодо офіційного візиту до Києва військової делегації з метою активізації військово-технічної співпраці з українською стороною, про що мені довелося поінформувати МЗС України та відомство О. Кузьмука. Слід зазначити, що наші військові спеціалісти практично безвиїзно перебували в той час в Алжирі та проводили планову роботу з модернізації танків, які було поставлено сюди раніше. Чимало наших фахівців також було у військово-морському флоті Алжиру. А вже навесні 2001 року Київ дав згоду на перший візит до України алжирської військової делегації на чолі з начальником Генерального штабу Національної Народної армії Алжиру генерал-полковником Мохамедом Ламарі.

За кілька днів до початку візиту мене викликали до Києва, щоб разом з тодішнім послом Алжиру в Україні Шерифом Шихі проконтролювати хід його підготовки та проведення.

Загалом для алжирської військової делегації було підготовлено насичену програму перебування. Однак першого ж дня, коли делегацію мав приймати Міністр оборони України О. Кузьмук, трапився доволі неприємний випадок: коли генерал-полковник Ламарі прийшов до Кузьмука разом із своїм заступником і хотів зайти з ним до міністра, начальник протокольної служби Міноборони, нахабний український полковник, не дозволив пройти генерал-лейтенанту С. Абдельмалеку. Таке рішення полковника викликало протест Ламарі та, звичайно, мою відповідну реакцію, бо про такий «сценарій» нас не було поінформовано заздалегідь. Як наслідок, Ламарі фактично був змушений сам вести записи своїх переговорів з Кузьмуком. І хоча він не став порушувати це питання під час бесіди з міністром, вочевидь своє незадоволення поведінкою начальника протоколу йому було важко приховати. Вийшовши після розмови з кабінету О. Кузьмука, я змушений був тоді зробити зауваження начальнику протокольної служби Міністерства оборони України, сказавши йому: «Пане полковнику! Ви не дозволили пройти на бесіду з Кузьмуком щирому другові України, який завжди активно виступав за розбудову військово-технічної співпраці з українською стороною, заступнику начальника Генерального штабу за посадою і генерал-лейтенанту за званням, якого Вам ніколи не отримати, з огляду на Ваші далеко не дипломатичні протокольні звички...».

Пізніше мені довелося розповісти про цей випадок начальнику Генерального штабу генерал-полковникові Володимир Шкідченку (примітка: того ж року В. Шкідченко став міністром оборони України і йому було присвоєно звання генерала армії. — *Авт.*), який був шокований такою поведінкою згаданого полковника і зробив йому серйозне зауваження.

Сам же Ламарі і члени алжирської військової делегації дуже негативно сприйняли цей факт. У них зіпсувався настрій, який поліпшився лише після теплої змістовної зустрічі в Адміністрації Президента України з секретарем РНБО Євгеном Марчуком та переговорів з В. Шкідченком.

А у моєму рідному відомстві з начальником Генерального штабу Національної армії Алжиру генерал-полковником Ламарі, а по суті — з міністром оборони АНДР і його делегацією, дещо поспішливо, зустрівся тодішній заступник міністра Юрій Сергєєв, хоча ще напередодні обіцяли, що делегацію прийме міністр.

Повернувшись до Алжиру, мене поінформували, що після України алжирська військова делегація відвідала Мінськ, де на відміну від Києва її прийняли на найвищому рівні.

Візит до Алжиру Міністра закордонних справ України А. Зленка

А на 2002 рік в алжирській столиці було заплановано проведення великої Міжнародної ярмарки і багато країн виявили готовність взяти у ній участь. Тоді у мене виникла ідея щодо участі у цій ярмарці й України.

Відповідну пропозицію заздалегідь було надіслано до Києва. Наприкінці 2001 року мені вдалось установити з цього питання контакт з київським Бюро ТОВ «ЕКСПО-2000», що займалося підготовкою виставок за кордоном, і, зокрема, з моїм давнім знайомим Олександром Пашкевичем. Він позитивно сприйняв мою ідею і ми розпочали підготовку до цього заходу. Маю зазначити, що саме завдяки його активним зусиллям нам вдалося вперше організувати українську експозицію в алжирській столиці! Пашкевич двічі побував в Алжирі з метою ознайомлення з можливостями столиці. Було проведено зустрічі й переговори з генеральним директором алжирського виставкового центру, в результаті яких було досягнуто домовленість щодо участі, обсягів і асортименту української продукції та товарів, які мали бути експоновані на цій міжнародній ярмарці.

Нарешті, восени 2002 року, до Алжиру доправили як морем, так і літаками, українську експозицію. Перша за десятилітню історію українсько-алжирських двосторонніх відносин наша експозиція мала великий успіх: у день відкриття міжнародної ярмарки її відвідав президент Алжиру Азіз Бутефліка, а відкривав Міністр закордонних справ України Анатолій Зленко, який прибув сюди з першим офіційним візитом, щоб взяти також участь у відкритті української експозиції. Та й сам візит, правду кажучи, ми якраз і «підгадували» під відкриття алжирської міжнародної ярмарки.

Візит міністра тривав з 13 до 15 грудня 2002 року. За цей час було підбито підсумки першого десятиріччя відносин між незалежною Україною та АНДР. Було підписано Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та запобігання ухиленню зі сплати податків. Міністр закордонних справ України взяв участь у роботі українсько-алжирського бізнес-форуму, що відбувся у рамках роботи української експозиції, який допоміг започаткувати прямі контакти між підприємцями двох країн. Було досягнуто домовленість про створення Ділової ради.

Проводи Міністра закордонних справ України Анатолія Зленка після завершення його офіційного візиту до Алжиру

The farewell of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine, Anatolii Zlenko after the completion of his official visit to Algeria

Особливо хотілося б у зв'язку з цим візитом сказати про майже 5-годинну бесіду Міністра закордонних справ України з президентом Бутефлікою, яка відбулася в день відльоту української делегації до Києва. Пізніше шеф протокольного департаменту МЗС у відвертій зі мною розмові сказав, що Бутефліка приймав зазвичай практично всіх іноземних міністрів, але нікому з них він не приділяв так багато часу, як міністрові Зленку. А в ході тієї бесіди йшлося насамперед про розширення двосторонньої військово-технічної співпраці між двома країнами у контексті нових домовленостей з питання постачання алжирській армії бронетанкової техніки. А після закінчення переговорів з президентом Алжиру Анатолію Максимовичу довелося терміново, не заїжджаючи до готелю, їхати в аеропорт, оскільки з хвилини на хвилину мав закінчитися дозвіл на проліт українського спецлітака відповідним повітряним коридором.

Слід зазначити, що в той період Алжир уперше став найважливішим торговельним партнером України в регіоні Близького Сходу та Африки, і велика частина в товарообігу (за 2004 р. — 597,7 млрд дол.) якраз і припадала на військово-технічне співробітництво. Це стало можливим завдяки домовленостям, досягнутим у Києві під час візиту в Україну військової делегації Алжиру на чолі з начальником Генерального штабу алжирської Національної армії генерал-полковником Мохамедом Ламарі, а також завдяки візиту до Алжиру Міністра закордонних справ України А. Зленка та іншим важливим заходам.

Землетрус в Алжирі у 2003 році

А навесні 2003 року в Алжир прийшла велика біда: 21 травня відбувся дуже сильний землетрус. Пригадую, що в той час у дипломатичному корпусі Європейський Союз проводив тиждень європейських кінофільмів, а в день землетрусу посольство ФРН, яке «чергувало» серед країн-членів ЄС, влаштувало перегляд своїх художніх фільмів у кінотеатрі найбільшого торговельного центру алжирської столиці. На цей захід було запрошено представників усіх дипустанов, зокрема й нашого посольства. Торговельний центр був 5-поверховою бетонною спорудою, три поверхи були під землею, а над нульовою відміткою височіли два поверхи. Коли ми передивлялися черговий фільм у кінозалі, який був розташований на підземному поверсі, раптом почули сильний гуркіт і страшенний гул знизу. Усі помітили, як зі стелі на нас почали падати шматки штукатурки. Ми швидко побігли до виходу, нашттовхуючись один на одного, і за лічені секунди вже були біля припаркованих автомобілів. Коли ми зі співробітником посольства добігли до автомашини, землетрус ще тривав, проте ми вже залишили цю бетонну споруду, що будь-якої миті могла розвалитися. Сонце ще не зайшло, і дорогою ми побачили дуже багато людей, які повиходили зі своїх будинків на вулицю. Ми поїхали спочатку до посольства, щоб перевірити, в якому воно стані. Упевнився, що загалом воно не постраждало. А на території моєї резиденції в той час перебували двоє військових охоронців. Вони показали велику зовнішню тріщину мого досить товстостінного будинку. Зсередини вона була дещо меншою.

Ми перевірили підземний гараж — його стан був задовільним. Військові розповіли, що в момент землетрусу вони перебували на заасфальтованому подвір'ї, яке наче «ходило у них під ногами хвилями» і де також було дуже небезпечно. Саме ці військовики повідомили, що потужність землетрусу була 7,1 бала за шкалою Ріхтера. Не працювало ані телебачення, ані телефонний зв'язок, мені так і не вдалося зв'язатися з Києвом. Зв'язку не було всю ніч і щойно десь о 6:10 наступного дня (коли я трохи заснув під ранок) почувся телефонний дзвінок. Піднявши слухавку, я впізнав голос сина, який телефонував з Києва, і мені стало легше, бо я знав, як переживали мої рідні. Син тоді сказав, що теж намагався дозвонитися до мене всю ніч, але вдалося це зробити тільки рано-вранці. Я одразу поїхав до посольства, звідки зателефонував черговому по МЗС Алжиру, який повідомив, що епіцентр землетрусу був за 45 кілометрів від столиці — у місті Бумердес, внаслідок якого, за

попередніми на той момент оцінками, загинуло тисячі людей. Сильно, додав він, постраждала і столиця. Я швидко підготував факс і відправив його до МЗС України. У вранішніх газетах повідомлялося, що сила землетрусу становила 6,8 бала, а кількість загиблих, за попередніми даними — близько 3 тисяч осіб. У столиці було зруйновано десятки житлових будівель, зведених ще у 70-х роках італійськими будівельниками. Очевидці розповідали, що ці будинки падали, як сірникові коробки — під завалами опинилися сотні алжирців. Натомість більшість будинків, збудованих у той же період радянськими будівельниками, серед яких було чимало й українців, встояли, хоча й були пошкоджені. Добре, що в момент землетрусу ще не настала ніч, бо кількість жертв була б значно більшою...

Через тиждень, за погодженням з МЗС АНДР, у супроводі військових я відвідав Бумердес, де проживало багато сімей українських громадян, одружених з алжирцями з радянських часів. Там я побачив жакливу картину: десятки зруйнованих будинків, які боком лежали на землі, а деякі ніби повростали в землю. В цих будинках не можна було жити і за деякий час вони були повністю поруйновані, а згодом на їхньому місці спорудили нові. На щастя, ніхто з українців у Бумердесі не загинув, хоча багато хто з членів їхніх сімей отримали поранення.

Як стало відомо пізніше, в районі землетрусу було зруйновано близько 182 тисяч житлових будинків і 6200 громадських приміщень, зокрема школи й лікарні. Загальна кількість загиблих становила 2287 осіб, а всього постраждало близько 11 тисяч.

На мою пропозицію, надіслану до Києва одразу після землетрусу, алжирській стороні було надано гуманітарну допомогу, доставлену сюди зі Львова літаками «Іл-76».

Взагалі терен Алжиру характеризується високою сейсмічністю і тут часто трапляються землетруси, під час найбільшого з них, магнітудою 7,3 бала, що стався у 1980 році в Ель-Асамі, загинуло 3,5 тисячі осіб. А землетрус 2003 року був другим за магнітудою та кількістю жертв.

Мені добре також запам'ятався сильний і небезпечний селевий потік, який спричинили тривалі дощі наприкінці другої декади листопада попереднього 2002 року, у верхній частині міста — Гідрі й обвалився на нижнє місто, розташоване біля морського порту, змиваючи все на своєму шляху: машини, мотоциклістів, піших людей, велосипедистів тощо. Цей потік пройшов якраз повз мою резиденцію, підтопивши повністю будинок, подвір'я й гараж. Тоді загинуло й пропало без вісті в столиці близько тисячі осіб, яких знесло в море. Отже, на жаль, і у відносно мирний час алжирці гинули від стихійних лих.

Торговельно-економічні й політичні відносини

Необхідно зазначити, що і після мого від'їзду з АНДР, коли наприкінці 2004 року послом призначили мого колегу Сергія Боровика, двосторонні взаємини між нашими країнами активно продовжували розвиватися й зміцнюватися, бо для цього об'єктивно вже були закладені необхідні міцні підвалини. Пожвавився делегаційний обмін, особливо з українського боку.

У квітні 2005 року Алжир відвідала делегація Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП), відбувся розширений українсько-алжирський Форум за участю представників ділових кіл обох держав, Міністерства закордонних справ і торгівлі АНДР. За результатами цього заходу сторони підписали Угоду про співробітництво між УСПП та Форумом керівників підприємств Алжиру (ФКПА).

4–6 квітня 2008 року відбувся офіційний візит до Алжиру міністра оборони України Юрія Єханурова, під час якого було проведено зустріч з президентом АНДР А. Бутефлікою, міністром-делегатом Міністерства оборони М. Генаїзія, начальником Генштабу Національної армії генералом А. Салахом. Було підписано дві міжурядові угоди: про військово-технічну співпрацю та про взаємну охорону секретної інформації.

А 4–5 листопада 2008 року відбувся офіційний візит до АНДР начальника Генерального штабу — Головнокомандувача Збройних Сил України генерала армії України Сергія Кириченка у відповідь на раніше здійснений візит до України начальника Генерального Штабу Національної народної армії Алжиру.

На початку травня 2010 р. Алжир відвідала парламентсько-бізнесова українська делегація на чолі з першим заступником голови Комітету Верховної Ради України з міжнародних зв'язків Тарасом Чорноволом.

У січні 2012 р. в Алжирі перебувала делегація Державного космічного агентства України. У рамках візиту відбулося засідання Спільного комітету з координації виконання двосторонньої міжурядової Угоди про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, а також було проведено переговори представників підприємств космічної галузі з керівництвом Космічного агентства Алжиру.

У березні 2012 р. відбувся візит до Алжиру першого заступника Міністра оборони України Олександра Олійника, під час якого було проведено перше засідання Міжурядової змішаної українсько-алжирської комісії з питань ВТС та підписано «Положення про Міжурядову українсько-алжирську комісію з питань військово-технічного співробітництва» (на виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки про військово-технічне співробітництво, укладеної у 2008 р.). А у 2016 році вже відбулося четверте засідання цієї комісії.

Як свідчить вищенаведене, протягом другого десятиріччя дипломатичних відносин між двома державами візити українських делегацій до Алжиру помітно активізувалися, хоча, на жаль, це й не призвело до збільшення двостороннього товарообігу. Не відбувся також до останнього часу обмін візитами на найвищому рівні, хоча для цього й існують деякі причини.

Характеризуючи динаміку товарообігу між Україною та Алжиром за 25 років, слід зазначити, що він поступово збільшувався, хоча й були в окремі роки певні «провали». Все ж, повертаючись у 2005 рік, ще раз з приємністю хотілося б відзначити, що загальний товарообіг склав тоді трохи більше 623 млн доларів і виявився показово рекордним, що стало результатом активної системної роботи з цього питання, проведеної у попередні роки з моменту відкриття в Алжирі українського дипломатичного представництва. А у той рекордний за багатьма показниками рік Україна за обсягами поставок товарів до Алжиру увійшла до десятки основних його постачальників, навіть випередивши за цим показником Російську Федерацію. Товарообіг між Україною й Алжиром протягом цього періоду був представлений переважно українським експортом (чорні метали та вироби з них — арматура, катанка; зернові, рослинна олія, мінеральні добрива, сухе молоко тощо).

У 2007 році товарообіг між двома державами помітно зменшився, склавши 445 млн доларів, хоча порівняно з іншими африканськими та близькосхідними країнами, де функціонували українські посольства, цей показник на вищому рівні.

Хотілося б також ще раз нагадати, що з 2003 року в українському посольстві в Алжирі почала активно працювати торговельно-економічна місія під керівництвом висококваліфікованого спеціаліста Міністерства економіки Павла Рудобаби, яка, на жаль, за рішенням Києва, призупинила свою діяльність у 2007 році. Можливо, це також послугувало однією із причин появи з 2008 року тенденції до загального падіння двостороннього товарообігу, який у 2013 і 2015 роках досяг свого мінімуму (111,4 і 222,6 млн доларів відповідно). Проте торішній двосторонній товарообіг дещо зріс (243,6 млн дол).

Характерними рисами сучасного економічного розвитку Алжиру є прогресивна роль в енергетичному балансі Європи та світу (Алжир є третім постачальником газу в Європу — до 80% експорту). Видобуток нафти та природного газу є осно-

вою алжирської економіки. За розвіданими обсягами газу АНДР, за повідомленнями алжирських ЗМІ, посідала кілька років тому 4-те місце в світі, експортуючи близько 62 млрд м3 на рік. Однак за оцінками ОПЕК за 2015 рік, опублікованими у щорічному Статистичному бюлетені (Annual Statistic Bulletin, 2015), розвідані запаси природного газу Алжиру на 2014 рік склали 4,5 трлн. м3, або 2,4% від загальносвітових запасів, і він займав за цим показником 10-те місце у світі.

27 січня 2017 року алжирське агентство Екофін повідомило, що Омар Малью — маркетинговий директор Сонатрак, державної організації з вуглеводнів, заявив місцевому пресагентству АПС, що експортні поставки газу країни зростуть з 54 млрд м3 (2016 р.) до 56 млрд м3 у 2017 році, що дорівнюватиме збільшенню на 5,5% порівняно з минулим роком. Країна активно працює над тим, щоб оптимізувати запаси вуглеводнів, вкладаючи значні кошти в розвідку, та стати одним з енергетичних полюсів світу до 2020 року, зазначається у згаданій публікації Екофін.

Технологічні можливості видобутку нафти в Алжирі становлять майже 1,4 млн барелів на день. До того ж країна володіє найсучаснішими технологіями скраплення газу і його обробки у портових терміналах, що могло б бути надзвичайно корисним для України, яка активно намагається вирішити цю проблему.

Загальний товарообіг АНДР з країнами світу у 2016 році становив понад 75,5 млрд доларів, хоча він і значно знизився порівняно з двома попередніми роками, що пояснюється значним падінням цін на енергоносії.

Як відомо, Алжир впевнено випереджає Україну за основним економічним показником — обсягами валового національного продукту. Так, за даними МВФ, за цим показником (номінальний ВВП) у 2016 році Алжир зайняв 55-ту позицію серед усіх країн світу (161 млрд дол. США), а Україна — 65-ту (93,3 млрд дол. США). Тобто, незважаючи на несприятливу для Алжиру тенденцію падіння ціни на нафту на світовому ринку, його ВВП у 2016 році на 72% перевищив рівень ВВП України, що свідчить про важливість такого партнерства для України.

Основними перспективними напрямками бізнес-співпраці з Алжиром можна назвати цивільне і промислове будівництво, розвиток водного, повітряного і міського транспорту, залізничної мережі, метрополітену, співпраця в питаннях охорони довкілля, науково-технічна співпраця, телекомунікації (інтернет, мобільний зв'язок), банківська система, туризм, енергетика. Податкова система Алжиру є комфортною для ведення бізнесу. Алжирське законодавство є подібним до законодавства ЄС. У 1995 році Алжир підписав Асоціацію з Європейським Союзом.

Все це свідчить на користь того, що АНДР міг би стати одним з найбільш привілейованих і привабливих партнерів нашої держави в цьому регіоні!

Загалом, необхідно підкреслити, що відносини між нашими державами з моменту їх встановлення 25 років тому і, особливо після започаткування у листопаді 1999 року діяльності Посольства України в АНДР, розвивалися загалом динамічно.

Про це свідчить безліч чинників, зокрема й товарообіг, обміни делегаціями та більш-менш достатня договірно-правова база відносин. Між нашими країнами підписано та діють 16 міждержавних і міжнародно-правових документів.

Вдалим прикладом ефективного підходу до розвитку свого бізнесу на ринку Алжиру є робота провідного українського підприємства АТ «Мотор Січ», що здійснює ремонт двигунів для гелікоптерів різних модифікацій та постачає запасні частини до них. У цьому контексті заслуговує на увагу повідомлення алжирського видання «El Watan» від 21 березня 2014 року, яке написало: «Українське підприємство “Мотор Січ” нещодавно відкрило в Орані Центр з ремонту двигунів для гелікоптерів, який є унікальним в Африці і чудовим прикладом передачі технологій, чого росіяни ніколи не зробили за п'ятьдесят років партнерських відносин з алжирською стороною».

Отже, Алжир є потенційно важливим партнером України, оскільки структура алжирського попиту загалом відповідає експортній орієнтації української економіки. У зв'язку з цим я повністю поділяю підходи посла Алжиру в Україні пана Хосіна Буссуара до подальшої розбудови торговельно-економічної співпраці з нашою державою, якими він поділився 7 березня 2017 року, виступаючи у Торговельно-промисловій палаті України. Тоді він особливо наголосив, що з огляду на те, що його країна має економіку, орієнтовану здебільшого на нафтогазовий сектор, більшість своїх внутрішніх потреб Алжир задовольняє завдяки імпорту. А тому алжирський бізнес вкрай зацікавлений у закупівлі різної української продукції, зокрема металу і виробів з нього, електричних машин і обладнання, зерна, молочної продукції, ліків, цукру, деревини та інших товарів, які Україна вже давно експортує на інші ринки.

Повністю підтримую посла Алжиру в контексті висловленого ним. Все ж виникає багато питань, насамперед до української сторони, чому Алжирська Народна Демократична Республіка, за низкою показників, на сучасному етапі співробітництва з Україною дещо почала втрачати ознаки основного партнера в регіоні Африки і Близького Сходу? Складається враження, що Алжир вже не є пріоритетним, якщо врахувати, що українське дипломатичне представництво в алжирській столиці вперше нещодавно було скорочене до мінімального рівня: тимчасовий повірений, консул та військовий аташе, а наша торговельно-економічна місія в Алжирі не працює. У зв'язку з цим виникає питання: а хто ж буде займатися економізацією нашої зовнішньої політики, що є одним із пріоритетів у діяльності нашого МЗС? Зрозуміло, що одному Тимчасовому повіреному це не під силу. Наприкінці минулого року було призначено іншого Тимчасового повіреного у справах України у цій важливій північно-африканській державі, що негативно впливає на наші двосторонні взаємини й на обсяги двостороннього торговельно-економічного співробітництва між нашими державами.

Алжирська ж сторона, з дня заснування свого посольства у Києві, завжди була представлена на рівні послів. Окрім того, як відомо, у дипломатії прийнято дотримуватися принципу взаємності і це треба враховувати Міністерству закордонних справ!

Аналізуючи деякі останні негативні тенденції у підходах української сторони до розбудови відносин з АНДР як людина, яка посвятила багато років, працюючи першим послом нашої держави в Алжирі, знаючи його могутній промислово-економічний потенціал, політичну вагу на міжнародній арені, а також чудове ставлення до України, я не можу приховати свій певний песимізм, хоча й продовжую залишатись оптимістом!

У зв'язку з відзначенням 20 серпня 2017 року 25-ї ювілейної річниці з дня встановлення дипломатичних відносин між нашими державами, я вітаю Посла Алжиру в Україні пана Хосіна Буссуара і його співробітників, а також Посольство України в алжирській столиці! Бажаю всім подальших вагомих успіхів у справі розбудови двосторонніх відносин на благо наших країн і народів.

Слава Україні та Алжирській Народній Демократичній Республіці!